

INOVACE A TRENDY V PEKÁRENSTVÍ

14.9.2021

Marcela Sluková

VYSOKÁ ŠKOLA
CHEMICKO-TECHNOLOGICKÁ
V PRAZE

**Role obilovin a pekařských výrobků
ve výživě lidí**

**Nový pohled na obiloviny z hlediska
jejich zpracování**

KONCEPT PŘEDNÁŠEK, SEMINÁŘ „INOVACE A TRENDY V POTRAVINÁŘSKÉM PRŮMYSLU“

14.9.2021

Úvod; postavení obilovin ve výživě, přehled tradičních, netradičních a minoritních plodin; **nový pohled na obiloviny z hlediska jejich zpracování.**

16.11.2021

Primární (mlýnské) zpracování obilovin - **moderní postupy výroby mouk**; celozrnné mouky, mouky a výrobky s přirozenou vlákninou.

11.1.2022

Postupy hydrotermické úpravy; **máčení a klíčení obilovin a luštěnin**; zápara, **závařka, zákvaska**; vícezrnné, celozrnné a speciální výrobky (chléb a pečivo).

KONCEPT PŘEDNÁŠEK, SEMINÁŘ „INOVACE A TRENDY V POTRAVINÁŘSKÉM PRŮMYSLU“

22.2.2022

Sekundární (pekárenské) zpracování - zaměření na fermentační technologie; **kvasy, kvasné stupně, fermenty; postupy prodlouženého zrání nebo kynutí těst;** podpora výroby chleba a pečiva s kvasy

12.4.2022

Bezlepkové pekařské výrobky; význam lepku v technologii a ve výživě; bezlepkové suroviny a principy výroby bezlepkových potravin

31.5.2022

Reformulace pekařských výrobků - důvody a možnosti; význam soli, cukru a tuku ve výživě a technologii

VÝBOR PRO VÝŽIVOVOU POLITIKU – KOMODITNÍ PRACOVNÍ SKUPINA OBILOVINY V LIDSKÉ VÝŽIVĚ

PRIORITA VÝZKUMU – AKTIVITY A PROJEKTY V RÁMCI PS

Výzkum směřovat na udržitelnost našeho zemědělství, tedy na zpracovatele, kteří budou využívat tuzemské suroviny - tj. užší, strategické propojení na vědu a výzkum - pěstování - zpracování surovin - vývoj a testování nového cereálního výrobku - zájem spotřebitelů, osvěta, informovanost, ...

Hlavním smyslem působení skupiny a setkávání členů je vytvoření aktivní pracovní platformy; otevření prostoru pro společná jednání, přípravu projektů a odbornou diskusi; reakce na aktuální podněty v dané oblasti; formy uvádění nových trendů v cereální technologii do praxe ...

Setkávání členů skupiny vede ke sdílení znalostí z oblasti vědy, výzkumu a praxe, a možnosti inovace a aplikace moderních postupů využívaných v cereální (potravinářské) technologii.

Spolupráce s podniky, profesními svazy (Svaz průmyslových mlýnů; Svaz pekařů a cukrářů v ČR), s dalšími skupinami ČTPP PK ČR (Platforma pro reformulace, Membránové procesy) a dalšími zájemci (i nečleny PS).

Současný pohled na chléb a pečivo v naší výživě

(<http://www.zdrava5.cz/clanek/Pyramida+z+potravin>)

(<https://www.vimcojim.cz/magazin/clanky/o-vyzive/Vyzivova-pyramida>)

Obiloviny – historický pohled

Počátek systematického pěstování obilnin NEOLIT (mladší doba kamenná) zhruba 8000 - 5000 př. n. l.

mletí obilí (ručně) na kamenech

chleba, placky, kaše

pšenice, ječmen, proso

(http://www.emil.muzeumusti.cz/nvesnice_pestitele.htm)

Význam obilovin ve výživě a zdraví

SACHARIDY

škrob - zdroj snadno dostupné energie

obilná vláknina - nestravitelné složky

BÍLKOVINY

lepkové
nelepkové

LIPIDY

VITAMINY

MINERÁLNÍ LÁTKY

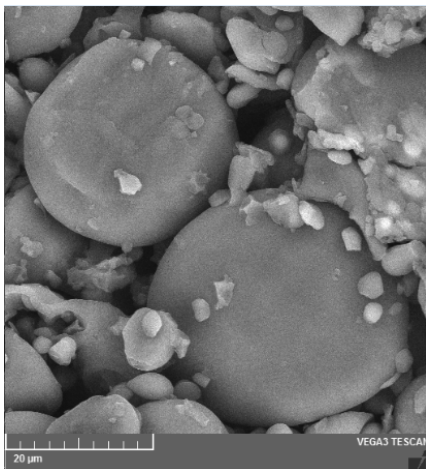
BIOAKTIVNÍ LÁTKY

Význam obilovin ve výživě a zdraví

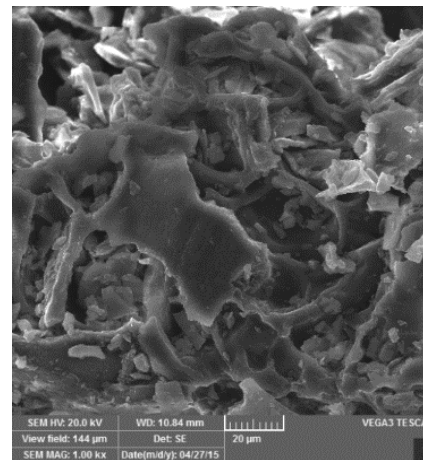
Historická výhoda obilovin (energie, škrob) se v dnešní době mění na **nevýhodu** (glykemie - koncentrace glukosy v krvi; glykemický index pečiva - míra rychlosti využití glukosy organismem po požití dané potraviny).

U běžných druhů chleba a pečiva je hodnota glykemického indexu
65 – 70
(potraviny se středním až vysokým glykemickým indexem).

Světlé (bílé) pšeničné pečivo x celozrnné, tmavé, žitné pečivo a chleba.

Škrobová zrna mouky

Komplex složek vlákniny mouky

Význam obilovin ve výživě a zdraví

Pekařské výrobky – chléb, běžné pečivo, (jemné pečivo)
z pšenice a žita.

Výhody konzumace pečiva

- zdroj energie
- zdroj obilné vlákniny (zdravotní tvrzení)
  - fenolické látky
  - další bioaktivní látky (např. vitaminy)
- obilné bílkoviny (neplnohodnotné).

Problém přebytkové energetické bilance u populace ve vyspělých zemích světa vedoucí k nadváze, obezitě, cukrovce 2. typu, srdečně-cévním a dalším onemocněním

není problém samotných obilovin/škrobu, ale problém celkového životního stylu a přístupu.

Lepek, pšenice a obiloviny – postavení ve výživě (populární trendy posledních let)

Odpor vůči lepku a zejména pšenici jako takové

Knihy Williama Davise: Pšeničné břicho (*Wheat Belly*)
(leden 2015) / Novak Djoković, Victoria Beckham ...

Pojem **lepek** se zde vztahuje **výhradně k pšenici**, která je označována za „nepřirozenou“ potravinu.

Odpor vůči všem obilovinám

*(nejednoznačné nakládání s pojmem „gluten“ v anglosaské literatuře – pojem **gluten** se běžně používá pro označení zásobních bílkovin endospermu i jiných obilovin, např. kukuřice)*

Obiloviny jsou chápány jako „nepůvodní“ („přešlechtěné“) a tudíž nepřirozená součást výživy lidí i zvířat.

Lepek, pšenice a obiloviny – postavení ve výživě (populární trendy posledních let)

Důsledek – zmatení pojmů, mýty a vážná rizika pro skutečně nemocné.

Časté názory př.:

„Mám celiakii, pšeničné výrobky jsem vyloučil(a), ale **žito** je zdravé, protože neobsahuje lepek“.

„**Pšenice špalda a pšenice kamut** jsou na rozdíl od běžné pšenice „nepřešlechtěné“ a prakticky neobsahují alergeny a jsou vhodné pro celiaky“.

Lepek, pšenice a obiloviny – postavení ve výživě (současný odborný pohled)

Vyloučení (vybraných/všech) obilovin z jídelníčku – reálné dopady:

- **U OSOB TRPÍCÍCH CELIAKIÍ** – nutné **doživotní vyloučení** produktů pšenice, žita, tritikale, ječmene, ovsa (pokud není deklarován jako bezlepkový).
- U osob, které netrpí celiakií nebo jinou formou intolerance, nebyly prokázány žádné zdravotní přínosy po vyloučení lepku/pšenice/obilovin ze stravy.
- Zkoumá se vliv vyloučení nebo naopak konzumace lepku na složení **střevní mikrobioty**.
- Nebyl prokázán negativní vliv lepku na zdraví většinové populace.

Lepek, pšenice a obiloviny – postavení ve výživě (současný odborný pohled)

- Vyloučení všech obilovin (i bezlepkových) – např. „paleo dieta“.
- Ochuzení stravy o některé nutričně významné složky cereální vlákniny (obilné β -glukany, arabinoxylany a doprovodné látky např. obilné polyfenoly).

Pšenice a její vliv na zdraví člověka

Pšenice ano ...

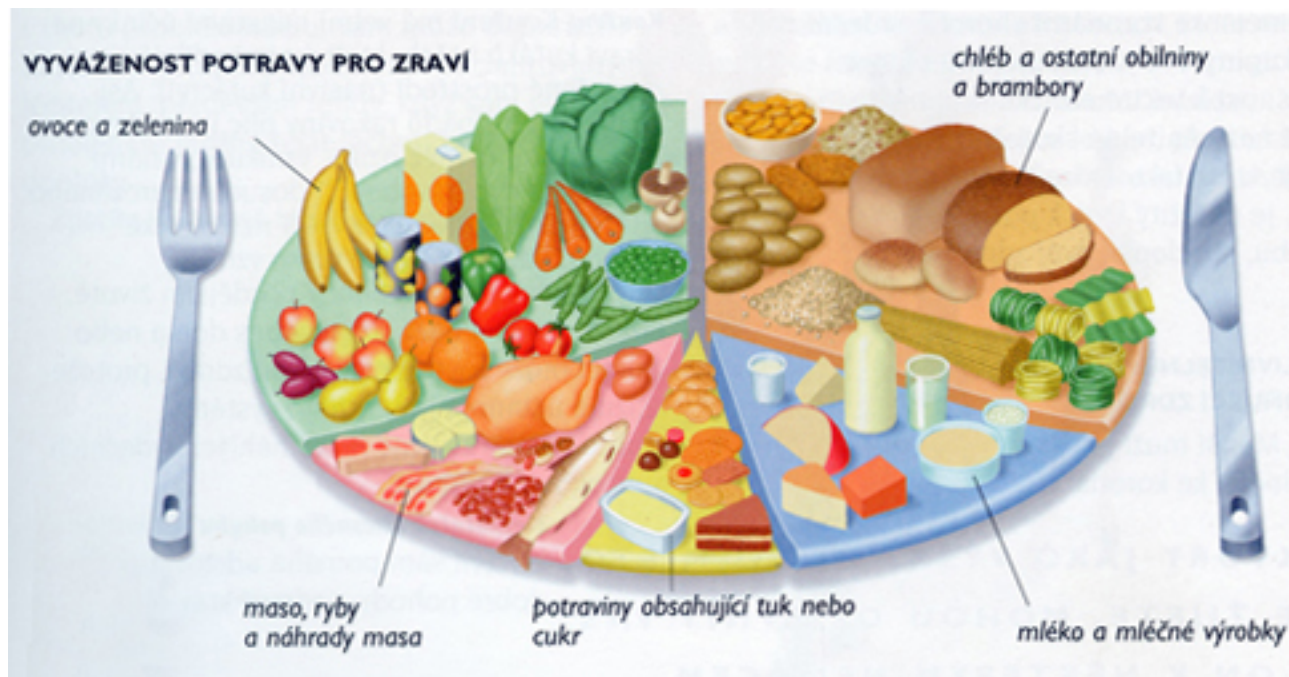

... či ne ?

Přes zjevný význam pšenice v lidské výživě lze pšenici z jídelníčku zcela vyloučit, podobně jako obiloviny obecně, aniž by utrpěla jeho nutriční hodnota a vyváženost. V případě některých onemocnění (nesnášenlivost vůči lepku) je to nutné.

Ale: Pokud dotyčná osoba některou z uvedených chorob netrpí, nepřinese jí vyloučení obilovin žádný benefit. Tato možnost (volba, výběr) se navíc týká pouze obyvatel velmi vyspělé části světa.

Obiloviny – složka výživy

(www.konzument.cz)

Produkce obilovin ve světě

Světová produkce obilovin v milionech tun

Kukuřice	1060 - 1150
Pšenice	730 - 750
Rýže	740 - 770
Ječmen	140
Čirok	60
Proso	30
Oves	25
Žito	13

(zdroj: FAOSTAT, 2016 a 2018)

Potravinářské zpracování obilovin ve světě

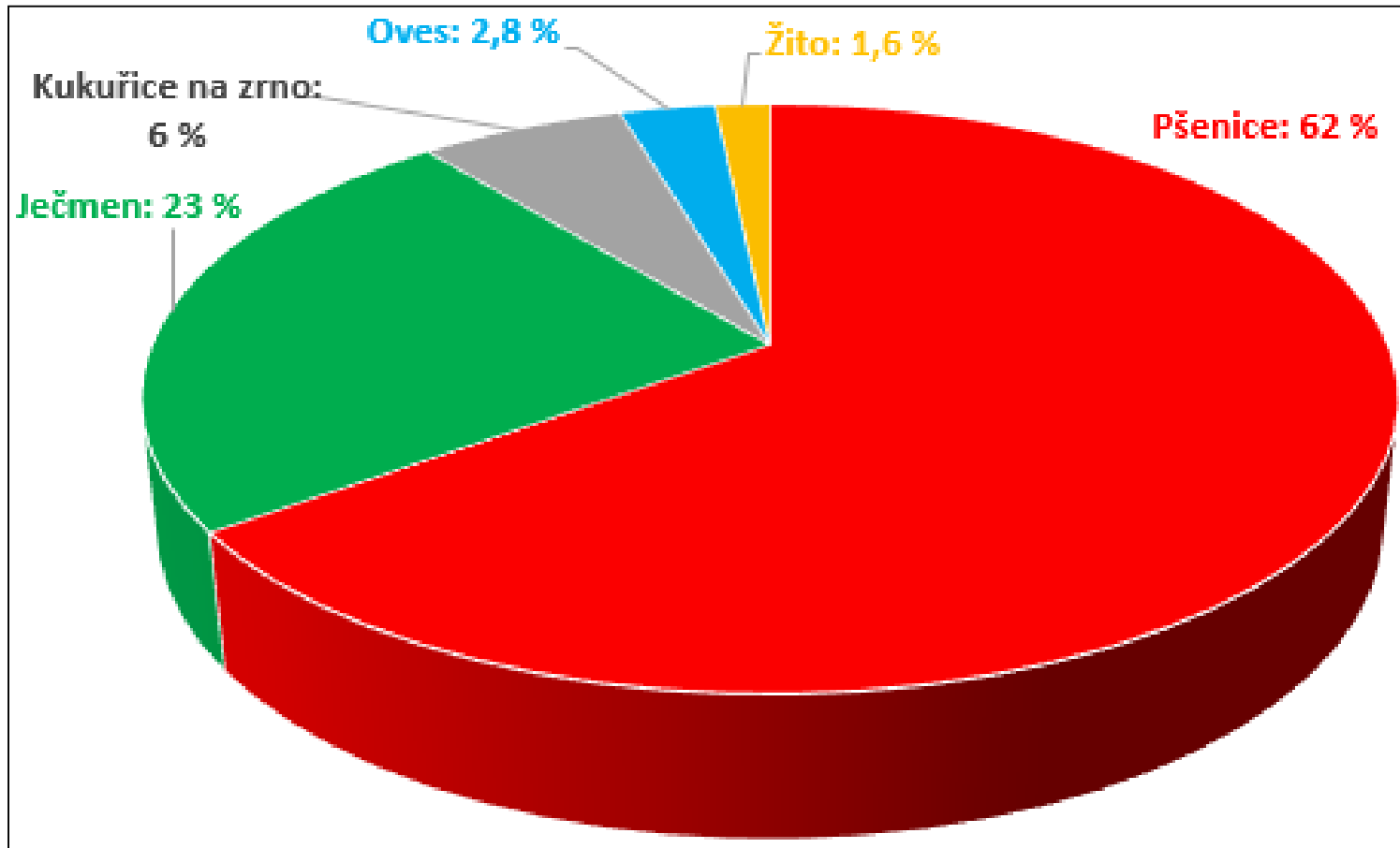
Potravinářské zpracování obilovin ve světě v milionech tun

Pšenice	450
Rýže	370
Kukuřice	120
Čirok	25
Ječmen (bez sladování)	7
Žito	6
Oves	5

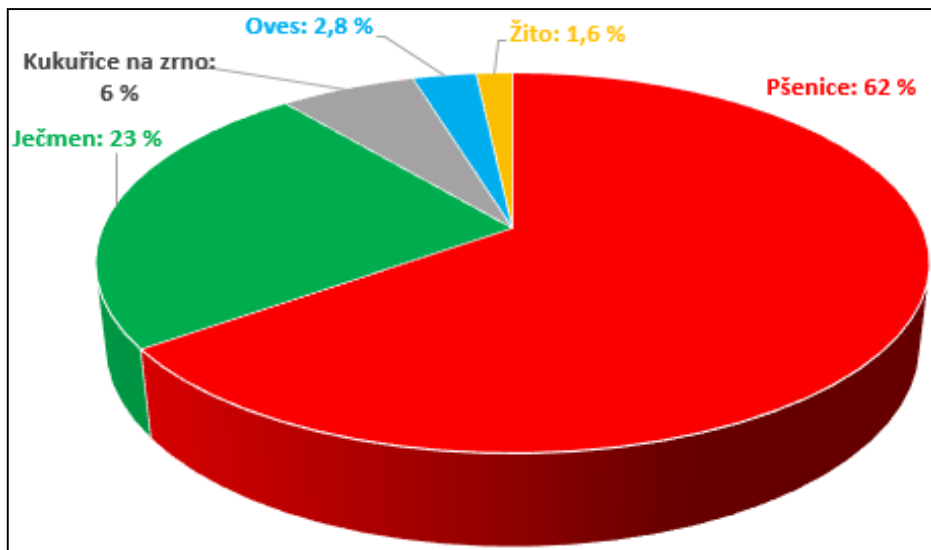
(zdroj: FAOSTAT, 2017)

Průměrná skladba obilnin vysévaných v ČR (rok 2020)

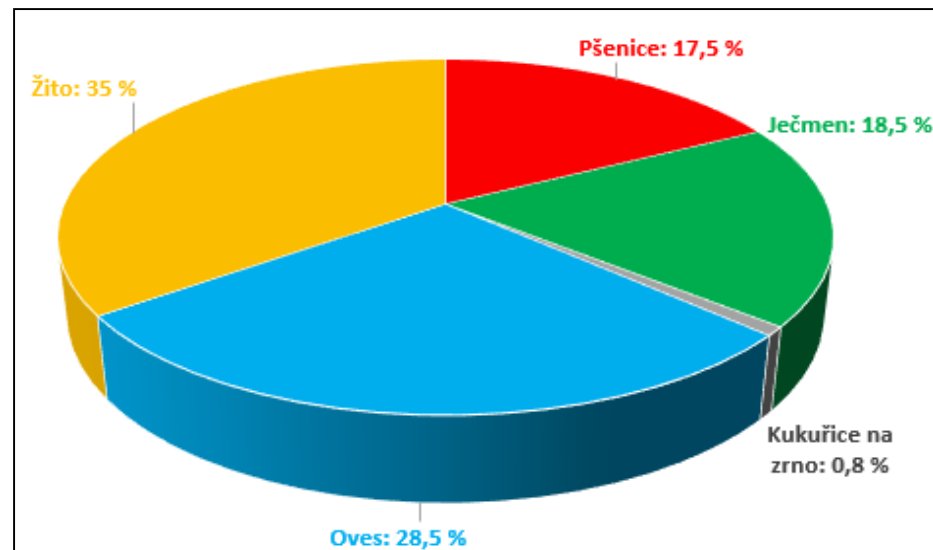

Celková osevní plocha je cca 2,5 mil. ha, z toho cca 56 % tvoří obilniny.

Průměrná skladba obilnin vysévaných v ČR (roky 2020 a 1920) (ČSÚ)

2020: Celková osevní plocha byla cca 2,5 mil. ha, z toho cca 56 % tvořily obilniny.

1920: Celková osevní plocha byla cca 3,8 mil. ha, z toho cca 53 % tvořily obilniny.

Pokles pěstování a zpracování žita, ovsa a ječmene pro pekařské účely, naopak nárůst podílu pšenice.

Přehled významných obilovin

pšenice

žito

oves

ječmen

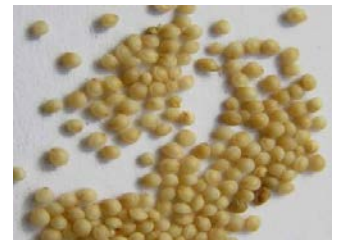
Dominance pšenice a (světlých) pšeničných výrobků.

Přehled významných obilovin a pseudoobilovin

rýže

kukuřice

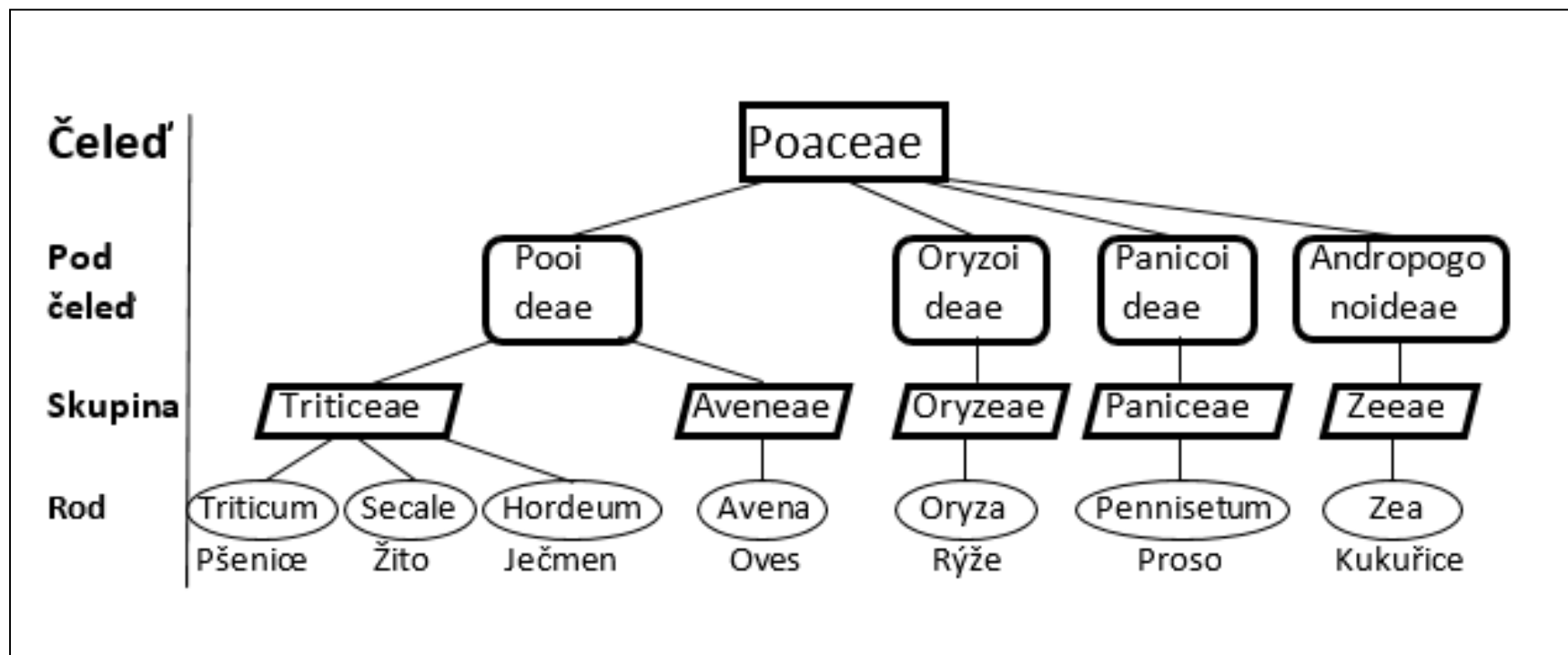
proso

čirok

pohanka

amarant

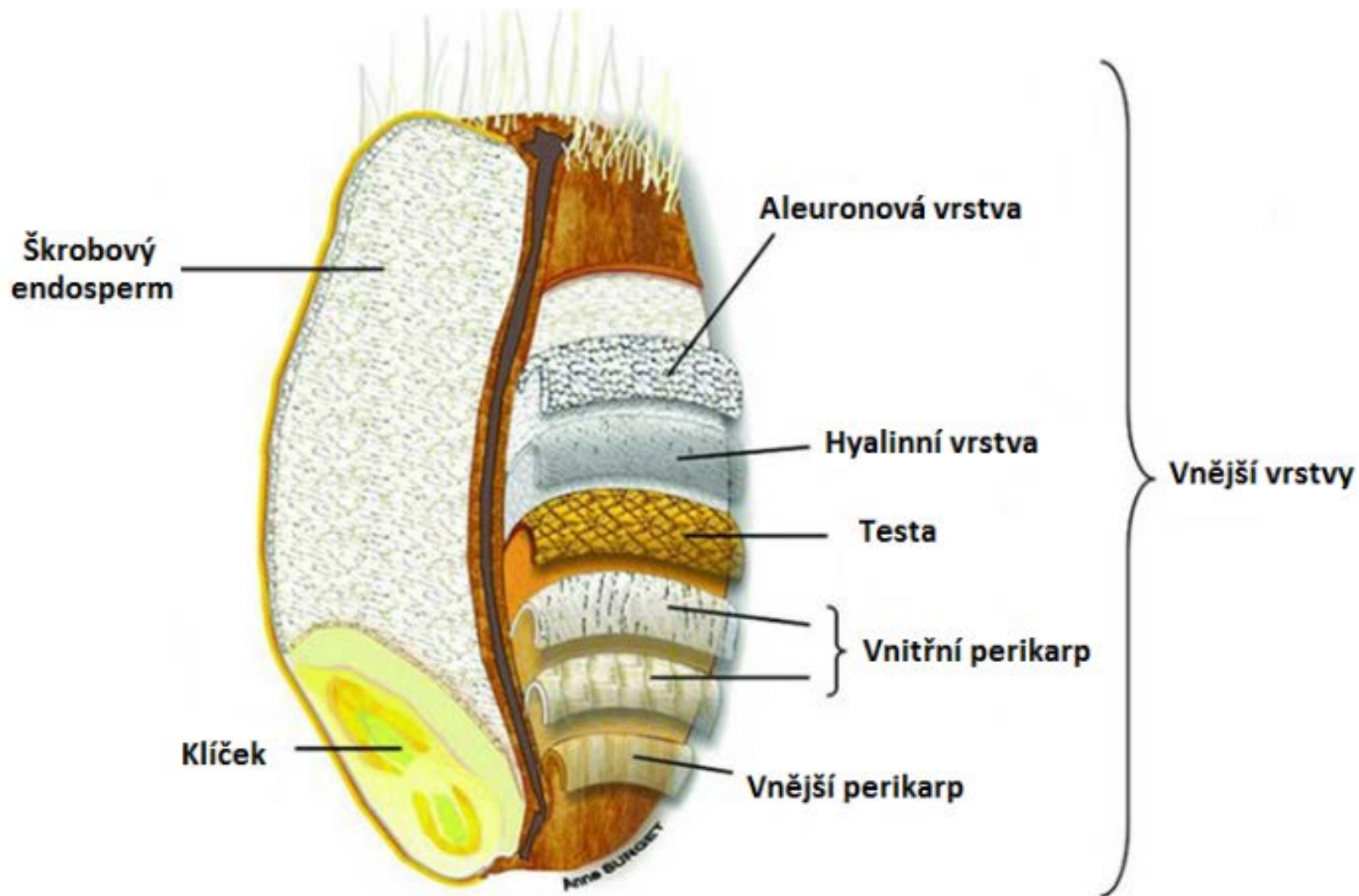
Přehled významných obilovin

Taxonomický přehled zařazení obilovin

Obiloviny jsou pěstovány, šlechtěny a zpracovávány jako semena/zrna/obilky, která jsou ve výživě využita buď **celá** (rýže; obroušené kroupy, krupky, naklíčená zrna, vařené obilné kaše, zápary, vločky, múslí apod.), nebo **semleta na mouky** s odlišnou granulací a odlišným chemickým složením a vlastnostmi.

Význam obilovin – části zrna

<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/ijfs.12935/full#ijfs12935-fig0001>

(upraveno podle Surget a Barron, 2005)

Význam obilovin – části zrna

Skladba jednotlivých vrstev zrna:

oplodí (perikarp) (nejvrchnější vrstvy; celuloza, lignin, hemicelulosy, minerální látky, vitaminy)

osemení (testa) (podpvrchové obalové vrstvy; neškrobové polysacharidy, barevné látky, fenolické sloučeniny, minerální látky, vitaminy)

aleuronová vrstva (měkká, jednoduchá vrstva, velké buňky; polyfenoly, fenolové kyseliny, vysoký obsah bílkovin a vlákniny, nejvyšší obsah minerálních látek ze všech částí zrna)

endosperm (škrob, bílkoviny)

blok klíčku a štítku (lipidy, minerální látky, složené bílkoviny)

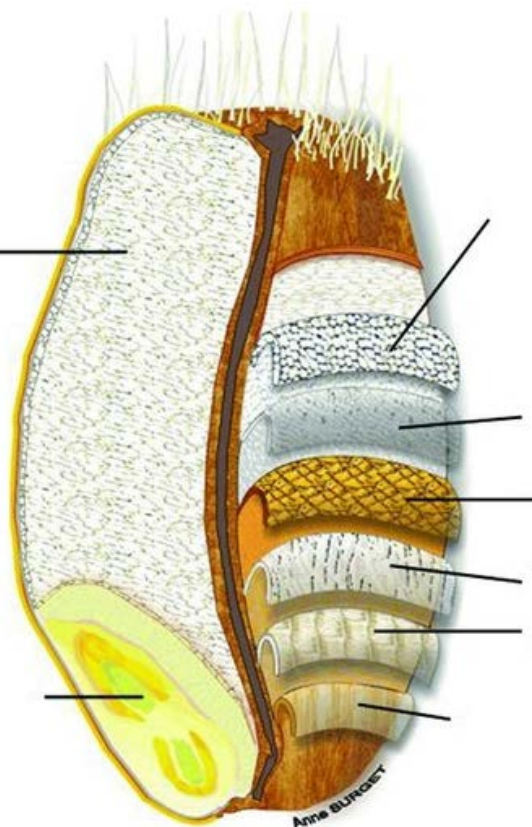
Struktura a složení obilného zrna

škrob,
bílkoviny,
vláknina

endosperm
(80-85 %)

klíček a štítek
(3 %)

lipidy, cukry, vitaminy

vláknina,
bílkoviny, vitaminy,
minerální látky

aleuronová vrstva
(6-9 %)

obalové a podobalové
vrstvy
(9 %)

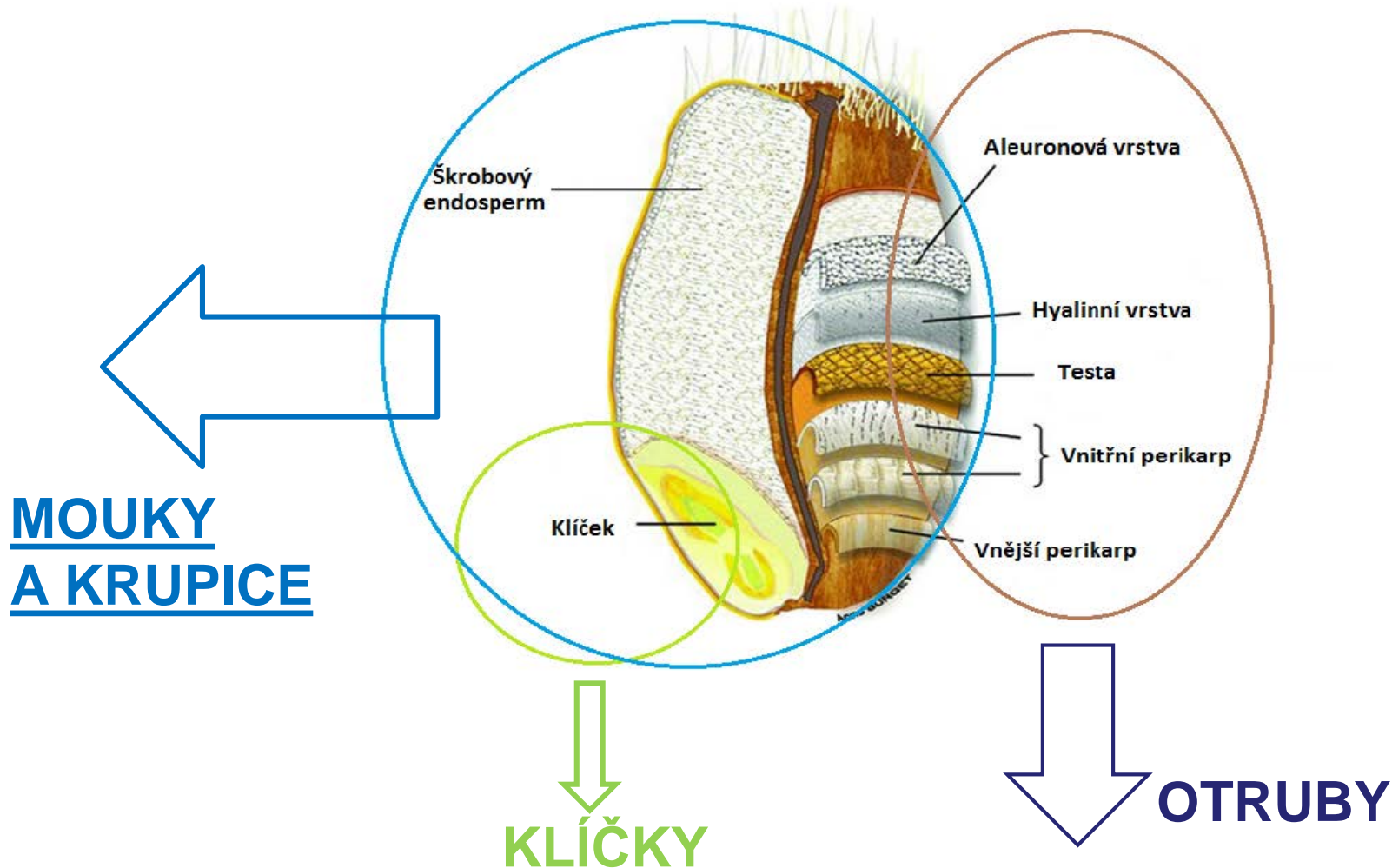
vláknina, vitaminy,
minerální látky,
polyfenoly

<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/ijfs.12935/full#ijfs12935-fig0001>

(upraveno podle Surget a Barron, 2005)

Význam obilovin – části zrna

Obilné zrna a možnosti jeho zpracování a využití jeho anatomických částí

<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/ijfs.12935/full#ijfs12935-fig0001>

(upraveno podle Surget a Barron, 2005)

Nový pohled na obiloviny a jejich využití

Možnosti zpracování semen/zrn/nažek

Čištění, povrchové
opracování,
hydrotermická úprava
a dezintegrace zrna

Úprava celých zrn (máčení, klíčení,
vaření, fermentace, mačkání,
vločkování, extruze, pufování)

Využití a zpracování
dezintegrovaných zrn (mouk)

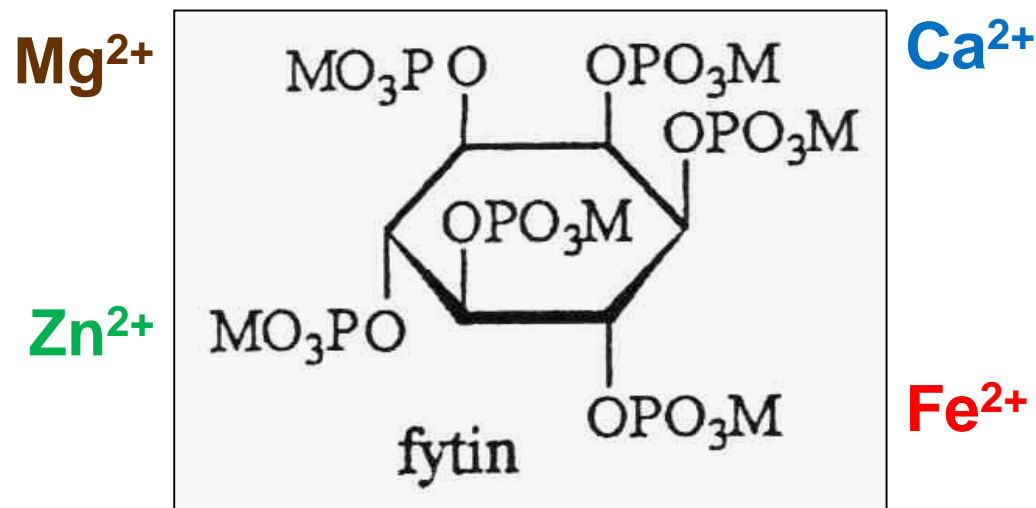
Nové postupy efektivního zpracování/využití obilovin:

technologická opatření vedoucí ke zvýšení obsahu výživově
prospěšných látek a zvýšení jejich biologické dostupnosti

minimalizace produkce vedlejších produktů zpracování
a odpadů z výroby – maximální využití potenciálu zrna/nažky

Nový pohled na obiloviny a jejich využití (příklad)

- Kyselina fytová (fytin, fytát = sůl fytové kyseliny) (mikrosložka obilovin a luštěnin) tvoří s vápníkem, železem, hořčíkem, mědí nebo zinkem nerozpustné komplexy a snižuje tak využitelnost uvedených minerálních a stopových látek (antinutriční faktor).

Contents lists available at ScienceDirect

Food Chemistry

journal homepage: www.elsevier.com/locate/foodchem

Review

Dietary roles of phytate and phytase in human nutrition: A review

Vikas Kumar^a, Amit K. Sinha^b, Harinder P.S. Makkar^{a,*}, Klaus Becker^a

^a*Institute for Animal Production in the Tropics and Subtropics, University of Hohenheim, 70593 Stuttgart, Germany*

^b*Laboratory for Ecophysiology, Biochemistry and Toxicology, University of Antwerp, Groenenborgerlaan 171, 2020 Antwerp, Belgium*

ARTICLE INFO

Article history:

Received 24 May 2009

Received in revised form 11 October 2009

Accepted 25 November 2009

Keywords:

Phytate

Phytase

Nutrition

Therapeutic uses

Human

ABSTRACT

Phytate is the primary storage form of both phosphate and inositol in plant seeds. It forms complexes with dietary minerals, especially iron and zinc, and causes mineral-related deficiency in humans. It also negatively impacts protein and lipid utilisation. It is of major concern for individuals who depend mainly on plant derivative foods. Processing techniques, such as soaking, germination, malting and fermentation, reduce phytate content by increasing activity of naturally present phytase. Supplementation of phytase in diets results in increase in mineral absorption. Apart from negative effects, its consumption provides protection against a variety of cancers mediated through antioxidation properties, interruption of cellular signal transduction, cell cycle inhibition and enhancement of natural killer (NK) cells activity. It has therapeutic use against diabetes mellitus, atherosclerosis and coronary heart disease and reduces kidney stone formation, HIV-1 and heavy metal toxicity; however, information on the dosage for humans for eliciting beneficial effects is limited.

© 2009 Elsevier Ltd. All rights reserved.

Contents

1. Introduction	946
2. Phytate	946
3. Negative aspects of phytate.	947
3.1. Effect on mineral uptake.	947
3.2. Effect on protein digestibility	948
3.3. Effect on carbohydrate utilisation	948
3.4. Effect on lipid utilisation	948
4. Chemical interaction of phytate in gastrointestinal (GI) tract.	948
5. Degradation of phytate	948
5.1. Enzymatic degradation of phytate	949
5.1.1. Classification of phytase.	949
5.1.2. Sources of phytase	949
5.1.3. Commercial prospects of phytase	950
5.2. Phytate degradation during food processing.	950
5.2.1. Soaking	950
5.2.2. Germination and malting.	950
5.2.3. Cooking	951
5.2.4. Fermentation.	951
5.2.5. Addition of isolated phytase	951
6. Phytate as anti-oxidant in food products	951
7. Therapeutic uses of phytate	951
7.1. Phytate as an anti-cancer agent	951
7.1.1. Colon cancer	952
7.1.2. Breast cancer.	953
7.1.3. Hepatocellular carcinoma (HCC)	953
7.1.4. Prostate cancer (PCA)	953

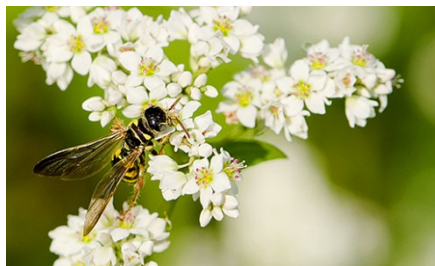
* Corresponding author. Tel.: +49 711 45923640; fax: +49 711 45923702.
E-mail address: makkar@uni-hohenheim.de (H.P.S. Makkar).

0308-8146/\$ - see front matter © 2009 Elsevier Ltd. All rights reserved.
doi:10.1016/j.foodchem.2009.11.052

- **degradace fytátů během technologického zpracování potravin (aktivace fytasy; máčení, klíčení, hydrotermická úprava, sladování, vaření, fermentace)**
- **terapeutické využití fytátů**

Obiloviny (luštěniny) – současný pohled a očekávané trendy

- částečný (postupný) návrat k minoritním plodinám, zájem o (staro)nové mlýnské suroviny (pšenice špalda, kamut, revitalizace pohanky, zájem o produkty z pohanky a čiroku, barevné odrůdy pšenice a bezpluchého ječmene, oves, žito) (luštěniny)
- renesance úpravy celých zrn, vloček a produktů jen částečné dezintegrace zrn (zápary, závařky, lámanky a trhanky)

Obiloviny (luštěniny) – současný pohled a očekávané trendy

- nové přístupy k technologii primárního zpracování zrna (univerzální, šetrné, efektivní postupy; výroba mikronizovaných mouk, jemně mletých mouk, atriční mouky)
- finalizace mouk bez použití přídatných látek
- zájem o celozrnné mouky a celozrnné výrobky, zájem o mouky s vyšším obsahem přirozené vlákniny
- nové přístupy/pohledy v pekárenské technologii (vývoj nových typů kvasů a kvasných stupňů, optimalizace fermentačních procesů vedoucí ke zvýšení nutriční hodnoty produktu, zvýšení mikrobiální stability a zvýšení biologické dostupnosti bioaktivních látek)

Obiloviny – trendy ve výživě a technologii

Co by bylo žádoucí ...

- zvýšit konzumaci **celozrnných** výrobků z pšenice a žita
- zvýšit podíl dnes minoritních obilovin ve stravě (**pšenice špalda, ječmen, oves ...**), **zařadit produkty z luštěnin** (různé druhy ve formě zápar, šrotů nebo mouk)
- zvýšit **podíl žita** v mlýnském i pekárenském zpracování

INOVACE A TRENDY V PEKÁRENSTVÍ

DĚKUJI ZA POZORNOST.

